

TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROKREDİ UYGULAMALARI

Gürkan ATEŞ*
Eren ÖĞÜTOĞULLARI**

ÖZET

Son yıllarda gündeme sık sık taşınan yoksulluk konusu yoksullukla mücadele yöntemlerinin ve yoksulluğun sonuçlarını hafifletici mekanizmaların daha yoğun tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Bugün birçok ülke şiddet derecesi ne olursa olsun az ya da çok bu sorun ile iç içe yaşamaktadır ve dolayısı ile yoksullukla mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Mikrokredi yoksullukla mücadelede uygulanan politikalardan birisi olarak göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada dünya çapında mikrokredinin uygulanmasında örnek oluşturan Bangladeş Grameen Bank uygulamasına genel bir çerçeveden bakılarak, yoksullukla mücadelede ve istihdam yaratmada Türkiye'deki mikrokredi uygulamaları incelenmiştir. Bu yazı kapsamında mikrokredi politikalarının daha anlaşılır olması ve mikrokredi potansiyeli bakımından Türkiye'deki yoksulluğun hangi boyutta yaşandığının genel olarak analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, Yoksullukla mücadele, Mikrokredi, Mikrofinans.*

MICROCREDIT PRACTICES IN THE STRUGGLE AGAINST POVERTY IN TURKEY

ABSTRACT

The poverty issue, which often comes into question in recent years, has brought more the poverty issue, which often comes into question in recent years, has brought more intensive discussions on the methods regarding the struggle against poverty and on the mechanisms mitigating the consequences of poverty. Today,

* Euro Grup, Yönetim Kurulu Bşk. V. ve CFO, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü Doktora Öğrencisi, gurkan.ates@gmail.com

** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Bakanlık Müşaviri, Gazi Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Doktora Öğrencisi, eogutogullari@gmail.com

many countries are faced somewhat with poverty and therefore have to struggle with it. In this concept, microcredit stands out as one of the policies in the struggle against poverty.

In this study, while giving a general perspective regarding the practices of the Bangladesh Grameen Bank which sets pattern to micro credit practices worldwide, micro credit practices in the struggle against poverty and generating employment in Turkey have been analyzed. This article aims to give a better understanding about micro credit policies and to generally analyze the level of poverty in Turkey in terms of microcredit potentials.

Key Words: *Poverty, Micro credit, Micro finance, Struggle against poverty.*

1. GİRİŞ

Son yıllarda yoksullukla mücadele hem ulusal hem de uluslararası gündemde önemli yer teşkil etmektedir. 2 Haziran 2011 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde de partilerin ağırlıklı olarak yoksullukla mücadeleye yönelik politikalar üzerinden propaganda yaptıkları görülmüştür. Yoksullukla mücadele konusunda birçok politika ve yöntem bulunmaktadır. Bu çerçevede, yoksulluğun önlenmesi ve ortadan kaldırılması konusunda ortaya atılan politikalarından birisi ise mikrokredidir. Yoksullara düşük tutarlarda kredi vererek kendi işlerini kurmalarına imkân tanıyan ve üretim sürecine aktif katılmasına yardım eden mikrokredi uygulaması, 1974 yılında bir iktisat Profesörü olan Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te ortaya konulmuş bir çalışmanın ürünüdür. Bangladeş'teki uygulama sonuçları mikro kredinin yoksulların ve özellikle kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarında yardımcı olduğunu ve aynı zamanda sosyal iyileştirmelere de yol açtığını göstermektedir. Kendi işini kuran ve yardım bağımlılığından kurtulan kişi sayısının çokluğu ve sisteme yapılan yardım miktarının azlığı mikrokredi programına olan ilgiyi artırırken, aynı sorunları yaşayan çevre ülkelerde ve Türkiye'de de hem gönüllü kuruluşlarca hem de kamu kurumlarınca programın uygulanmasına neden olmuştur.¹ Çalışmamızda, yoksullukla mücadele ve istihdam yaratmada mikrokredi modeli ele alınarak mikrokredi uygulamaları açısından Türkiye ile ilgili analiz yapılmaktadır.

¹ Ömer, Bilen, *Bölgesel/Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Önermeler*, Devlet Planlama Teşkilatı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2003, s.49.

2. MİKROKREDİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Mikro kredi

Genellikle kayıt dışı olarak faaliyet gösteren küçük işletmelere ya da kendi işini kurmak isteyen girişimcilere hammadde ve malzeme alımı, iş için gerekli makinelerin alımı, işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması gibi amaçlarla bir mikrofinansman kuruluşunca verilen kredilerdir. Verilen kredilerin mikro olarak nitelendirilmesinin sebebi tutarlarının banka ve diğer kredi veren finansal kurumların verdiği kredilerle karşılaştırıldığında çok daha küçük olmasıdır.²

Mikro kredi ile ilgili şu örnek verilmektedir; Mikro kredi sistemi vasıtasıyla kişiye yemesi için bir balık verilmez. Ona nasıl balık tutulacağı da öğretilmez. Bunların ötesinde, yoksulun balık tutmak için bir ağ veya kayık kiralaması veya alması sağlanır.³ Mikro kredi temel felsefe olarak yoksulluk ile mücadeleyi yoksullara balık vererek yapmamaktadır. Kredi, iş için beklemektense kendi işini oluşturmayı sağlamaktadır.⁴

Mikro kredi uygulamalarının birçok yararlı sonucu bulunmaktadır. Öncelikle istihdam olanaklarını artırmaktadır. İşgücü piyasasına finansman, eğitim, iş tecrübesi, ayrımcılık gibi çeşitli nedenlerle işe giremeyen kadınların, özür lülerin işgücü piyasasına girmelerine yardımcı olmaktadır.

Ancak hedef kitle sapması nedeniyle mikro kredi uygulamasının olumsuz sonuçlar doğurması da muhtemeldir. Yoksulların mikro kredi borcu artabilir ve daha da kötü duruma düşmelerine neden olabilir. Ayrıca, yatırım ve tasarrufların kazançlı olmayan yerlere harcanması sonucu yatırımlarda etkinlik sağlanamayabilir. Bununla birlikte, kadınların evde de çalışmaya devam etmek zorunda kalması çalışma yüklerini artırabilir. Diğer bir husus ise yoksul kadınların eğitimsiz olduklarından veya kocalarının etkisiyle mikro kredi vasıtasıyla elde ettikleri geliri iyi kullanamayabilirler. Bu nedenle kurdukları işletmeleri devam ettirememeye, kötü yönetim ve krediyi geri ödeyememe durumu ile karşı karşıya kalabilir.

² Emine, Öner, *Mikrofinans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.3.

³ Aziz Akgül, "Türkiye'de Mikro kredi Uygulaması", <http://www.israf.org/pdf/mikrokredi.pdf>, (17.12.2008).

⁴ Türkiye İsrâfı Önleme Vakfı, "Mikro kredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Konferansı", <http://www.israf.org/pdf/konferans.pdf>, (17.12.2008).

2.2. Mikrofinans

Bu kavram, genellikle mikrofinansın sunduğu hizmetlerden yalnızca biri olan mikrokredi kavramıyla karıştırılmaktadır. Bunun sebebi de, mikrofinansın 1970'li yıllarda sadece mikrokredi hizmetinin sunulmasıyla başlamış olmasıdır. Başlangıçta yalnızca mikrokredi olarak sunulan mikrofinans, yoksulların sadece krediye değil, tasarruf, sigorta gibi diğer finansal hizmetlere de ihtiyacının olduğunun anlaşılmasıyla, bunları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.⁵ Dolayısıyla Mikrofinans kavramı, mikrokredi kavramından çok daha geniş kapsamlıdır.⁶

Mikrofinans, genel olarak yoksul veya aşırı yoksul ailelere ve onların mikro girişimlerine mevduat, borçlanma, ödeme hizmetleri, tüketici kredileri, para transferleri ve sigorta gibi çok geniş alanda finansal hizmetlerin sağlanması anlamına gelmektedir.⁷ Bu çerçevede, mikrofinans, finansal kuruluşlardan herhangi bir hizmet alamamış düşük geliri veya yoksulluk sınırında bulunan insanlar ile mikro ve/veya küçük ölçekli girişimlere yönelik küçük miktarda kredi, tasarruf, ödeme hizmetleri, para transferleri ve sigorta gibi ürün ve hizmetlerin sürdürülebilir şekilde sunulmasına dayanan bir finansman stratejisi olarak adlandırılmaktadır.⁸

2.3. Mikrofinans Kuruluşu

Bu kuruluşlar, banka ve diğer finansal kuruluşların hizmetlerine ulaşamayan yoksulları hedef alan ve bu kişilere finansal hizmetleri sunan kuruluşlardır.⁹

Bu kuruluşlar farklı çalışma ilkeleri ve yapılarına sahiptir. Aralarında sivil toplum örgütleri, ticari bankalar, mikro finans konusunda

⁵ Öner, op. cit., s.3.

⁶ Kiendel Burritt, "Microfinance in Turkey", http://www.uncdf.org/english/micro_finance/uploads/sector_assessments/UNCDF_TurkeyAssessment.pdf, (19.12.2008).

⁷ Bilen, op. cit., s.49.

⁸ Asuman Altay, "Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı", http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf, (17.12.2008).

⁹ Öner, op. cit., s.5.

uzmanlaşmış finansman kuruluşları ile kredi birliklerinin de yer aldığı çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır.¹⁰

3.DÜNYADA MİKROKREDİ UYGULAMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Küresel ölçekte, Birleşmiş Milletler' in Binyıl Kalkınma Hedefleri 2011 Raporunda dünyadaki yoksullukla ilgili çarpıcı sonuçlar ve tahminler dikkat çekmektedir. Bu rapora göre; 1990 yılında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 1,25 doların altında gelire sahip insan sayısı 1 milyar 800 milyon kişi iken, 2005 yılı itibariyle bu sayı yaklaşık 1 milyar 400 milyona gerilemiş durumdadır. Aynı rapora göre 2015 yılına kadar 1,25 doların altında gelire sahip olan insan sayısının 900 milyonun altına indirilmesi hedeflenmektedir.¹¹

1990 ve 2005 yılları arasında yoksul sayısının azalmasında, yoksullukla mücadelede gerek uluslararası kurumlar gerekse Devlet düzeyinde alınan önlemlerin etkisi olduğu düşünülmektedir. Küresel ölçekteki bu azalış dengeli bir bölgesel azalışı göstermemektedir. Asya'daki hızlı ekonomik kalkınma sonucunda, başta Hindistan olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Asya bölgesinde mutlak yoksulluk oranlarında önemli ölçüde bir azalış söz konusu olmuştur.¹²

Mikrocredit Summit Campaign tarafından 2011 yılında yayınlanan raporda; 31 Aralık 2009 itibariyle 3.589 mikrokredi kuruluşunun 190.135.080 müşteriye ulaştığı ve bu müşterilerin 128.220.051'inin en yoksul olarak nitelendirilen kesimden oldukları ve ilk kez mikrokredi kullandıkları belirtilmektedir. İlk kez kredi kullanan bu kesimin %73'7'sini (140.117.727 kişi) kadın müşteriler oluşturmaktadır. Yapılan hesaplamada her ailenin beş kişiden oluştuğu varsayılarak 2009 yılsonu itibariyle bu

¹⁰ Leyla, Dolun, *Mikro Finansman*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, Ankara 2005, s.2.

¹¹ BM Binyıl Kalkınma Hedefleri 2011 Raporu, http://www.undp.org.tr/publications/Documents/MDG_Report_2011_En.pdf, (20.06.2012)

¹² COMCEC, "Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye", [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc) (17.12.2008)

kuruluşların 641,1 milyon aile ferdine ulaştıkları belirtilmektedir.¹³ Bu rakam Avrupa Birliği ve Rusya'nın toplam nüfusundan daha büyüktür.

Mikrofinans uygulamalarının yoksullukla mücadele etmede etkisini gösteren önemli bir sonuç Bangladeş'deki uygulamalardan ortaya çıkmaktadır. Başarılı mikrofinans uygulamalarından biri olan Bangladeş'te en yoksul kesimin sadece % 4'ü herhangi bir kredi sisteminden faydalanmadan ekonomik olarak kendisini yoksulluk sınırının üstüne taşıyabilmektedir. Ancak, Grameen Bankası'nın sunduğu krediden faydalanan bireylerin ve ailelerin % 50'sinin yoksulluk sınırının üstüne çıktıkları görülmüştür.¹⁴

Yoksulla mücadelede önemli bir yere gelen mikrokredi uygulaması ülkelere göre değişiklik göstermekle birlikte birçok ortak uygulamayı da içermektedir. Sistem, müşterilere güven unsuruna dayalıdır. Herhangi bir nedenle bir müşterinin geri ödemelerinde aksaklıkla karşılaşıldığında kesinlikle adli önlemlere başvurulmaz. Bunun yerine kredi müşterisinin ödeme planı yeniden yapılandırılır. Kredinin geri ödeme süreci boyunca müşteriler grup halinde mikrofinans kuruluşun verdiği eğitimlere katılmaya devam ederler.¹⁵ Dünya genelinde mikrokredilerin vadeleri genellikle bir yıldır. Kredi geri ödemesi kredi alındıktan bir hafta sonra başlar ve haftalık eşit taksitler şeklinde yapılır. Kredinin geri dönüş oranı %100'e yakın değilse uygulama mikrokredi değildir. Hedef kitle halkın en yoksul %25'i ile yoksul kadınlar olmalıdır.¹⁶

3.1. Bangladeş Grameen Bank Uygulaması

Grameen Bank'ın temelini oluşturan mikrokredi fikrinin ortaya çıkması 1970'li yıllara uzanmaktadır. O dönemde Chittagong Üniversitesi'nde Kırsal Ekonomi Bölüm Başkanı olan Muhammed Yunus, ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar ve özellikle kırsal kesimde

¹³ The State of the Microcredit Summit Campaign Report, <http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2011.html>, (20.09.2011).

¹⁴ Türkiye İsrâfi Önleme Vakfı, "Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Konferansı", <http://www.israf.org/pdf/konferans.pdf>, (17.12.2008).

¹⁵ COMCEC, "Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye", [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc) (17.12.2008).

¹⁶ Muhammet, Yunus, *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2003, s.25.

yoğunlaşan yoksullukla mücadele etmek için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Chittagong Üniversitesi yakınlarındaki Jobra köyünde çalışmalara başlayan Yunus ve ekibi, köydeki yoksullarla görüşmelerinin sonucunda, işlerini devam ettirebilmeleri için gerekli küçük kredilere finansal sistemden ulaşamayan yoksulların kayıt dışı kredi kullandırıcıları tarafından sömürüldüklerini fark ederler. Bu kişilerin geçimini sağlamak için kullandığı malzemeyi alacak parası yoktur. Günlük %10 faiz oranı üzerinden borçlanarak malzemeyi almakta ve kredi şartı olarak akşam yaptığı tabureleri piyasadaki fiyatın daha altında bir fiyatla borçlu olduğu kişiye satmaktadırlar. Halbuki malzemeyi kendileri alabilse kazançları çok daha fazla olacaktır ve malzemeyi alabilmesi için gerekli para 22 cent'tir. Yunus ve ekibi, bu durumda olduğunu tespit ettiği 42 kişiye, ihtiyaç duydukları malzemeleri alabilmeleri için 27 dolar kredi vermiştir. Verilen kredilerin tamamının geri dönmesiyle daha fazla sayıda kişiye kredi verilmeye başlanmıştır.¹⁷

Sonuçta Yunus, yoksul insanların yoksul olma sebebinin aslında sanıldığı gibi eğitimsiz ya da cahil olmaları değil sermaye sahibi olmamaları olduğu sonucuna varmıştır.¹⁸

Grameen kelimesi, Bangladeş dilinde “kırsal” ya da “köy” anlamına gelmektedir. Grameen projesi 1976–1979 yılları arasında Jobra köyündeki başarılı uygulamaları sonucunda, Merkez Bankası ve Bangladeş'in diğer ticari bankaları tarafından desteklenmeye başlamıştır. 1979 yılında faaliyet alanını genişleten proje, Tangail bölgesinde de kredi vermeye başlamıştır. Tangail' deki uygulama da başarılı sonuçlar verince proje genişlemeye devam etmiştir. 1980'li yıllarda ise proje dünya çapında dikkat çekmeye başlamış ve Ford Vakfı gibi uluslararası kuruluşlardan finansal yardımlar almaya başlamıştır. 1983 yılında ise özel olarak çıkarılan bir tüzük ile Grameen projesi bağımsız bir banka haline gelmiştir.¹⁹

1983 yılında özel bir tüzük ile kurulan Grameen Bank'a ülkedeki diğer bankalara göre çok geniş bir işletme özgürlüğü verilmiş olup, Bangladeş Merkez Bankası çok az bir denetim uygulamaktadır. Grameen

¹⁷ Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, “Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Konferansı”, (Erişim) <http://www.israf.org/pdf/konferans.pdf>, (17.12.2008).

¹⁸ COMCEC, “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye”, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc) (17.12.2008).

¹⁹ Öner, op. cit., s.27-37-38.

Bank döviz işlemleri dışında her türlü bankacılık işlemlerini yapabilmektedir.

42 kişiye ihtiyaç duydukları malzemeleri alabilmeleri için verilen 27 dolar kredi ile başlayan proje, bugün dünyanın pek çok ülkesine yayılmış ve milyar dolarlar ile ifade edilen boyutlara ulaşmıştır.²⁰ Bu proje, 2011 Ağustos ayı itibarıyla 11,1 milyar dolar kredi dağıtmış ve 8.347.190 müşteriye ulaşmış durumdadır.²¹

Grameen Bankası tarafından kullanılan krediler Grameen kredi olarak adlandırılmakta ve karakteristik özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır,²²

- a) Kredi, fakir hane halkının kendi işgücü ile gelir getirici faaliyetlerini destekleyerek tüketimlerini karşılamayı hedefler.
- b) Öncelikle bankaya gidemeyecek kadar fakir durumdaki insanlara hizmet eder. Kişiler bankaya değil banka kişinin ayağına gider.
- c) Bir müşteriye kredi sağlamak yerine bir müşteri grubuna kredi sağlanır.
- d) Bütün krediler haftalık veya iki haftada bir taksit sisteme göre geri ödenir.
- e) Genel olarak bu krediler kâr amacı gütmeyen organizasyonlar veya kurumların kendi müşterilerince yapılan ödemeler veya ödünç verilen fonlardan verilir.

Grameen Bankasında kredi verme herhangi bir formaliteye dayanmayan son derece basit bir işlemdir. Bu sistemdeki en büyük teminat grup üyeliği ve borcunu ödemeyen kişiye karşı oluşturulacak grup baskısıdır.²³

²⁰ Asuman Altay, "Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı", http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf, (17.12.2008); Öner, "Mikrofinans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi", s.5.

²¹ Grameen Bank, "Monthly Report", http://www.grameen.com/index.php?option=com_content&task=view&id=453&Itemid=527, (20.09.2011).

²² Ozan, Dündar, *Mikro Finansman*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, Ankara 2007, s.8.

²³ İstanbul Ticaret Odası, *Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*, İTO Yayın No:2004-32, İstanbul 2004, s.58.

3.2. Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları ve Mikro kredi Potansiyeli

Gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir tehlike olan yoksulluk, Türkiye'de de varlığını hissettirmektedir. Türkiye'de iyileşmeler olmakla birlikte nüfusun % 0.48'i gıda harcamalarını²⁴ içeren açlık sınırının ve %18,08'i ise yani yaklaşık 12,8 milyon kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Tablo 1). Bu veriler mutlak yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranının düşük olmakla birlikte, yoksulluk tehlikesi karşısında korumasız olanların oranının hala yüksek olduğunu göstermektedir. Gıda dışı yoksulluğun, beslenme ihtiyacı dışındaki diğer (sosyal-kültürel-teknolojik) pek çok toplumsal ihtiyacı kapsadığı düşünüldüğünde, besin maddelerine ulaşamamanın verdiği sıkıntıdan ziyade toplumsal ihtiyaçlar için gerekli imkanlara kavuşamamanın verdiği sıkıntının yaşandığı görülmektedir. Ayrıca, yoksulluğun kırsal yerlerde kentsel yerlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Uluslararası kabul görmüş yoksulluk sınırları açısından değerlendirildiğinde; Türkiye'de günde 2,15 ABD dolarının altında harcama yapan kişi sayısının 159 bin civarında olduğu ortaya çıkmaktadır.²⁵

Tablo 1: Yoksulluk sınırlarına göre Türkiye'de yoksulluğun boyutları-2009

Yoksulluk Ölçüm Yöntemi	Türkiye		Kent		Kır	
	%	Bin Kişi	%	Bin Kişi	%	Bin Kişi
Gıda Yoksulluğu	0,48	339	0,06	29	1,42	310
Gıda ve Gıda Dışı Yoksulluk	18,08	12.751	8,86	4.318	38,69	8.432
Kişi Başı Günlük 1\$ Altı	-	-	-	-	-	-
Kişi Başı Günlük 2,15 \$ Altı	0,22	159	0,04	20	0,63	138
Kişi Başı Günlük 4,3\$ Altı	4,35	3.066	0,96	469	11,92	2.597

Kaynak: TÜİK Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23, (20.06.2011)

²⁴ “Gıda yoksulluğu”, gıda harcaması maliyetinin gıda yoksulluk (açlık) sınırı olarak kabul edildiği durumda, hanehalkının toplam tüketim harcamasının bu sınırın altında olmasıdır. Gıda yoksulluğu oranı ise, bu sınırın altında yer alan hanehalkının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır. “Gıda ve gıda dışı yoksulluk” ise, gıda ve gıda dışı harcamaların maliyetinin hanehalkının toplam tüketim harcamasından az olduğu durumdur. Satınalma gücü paritesine göre kişi başına günlük 1, 2,15 ve 4,3 ABD dolarının altı harcamalar ise uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan yoksulluk sınırlarıdır. “Görel yoksulluk”, eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin yüzde 50’sinin yoksulluk sınırı olarak belirlenmesi durumudur.

²⁵ TÜİK, “Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı”, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, (20.09.2011).

Türkiye’de mikrofinans hizmetlerine olan talep, mikro ve küçük işletmeler ile hane halkları açısından değerlendirilmektedir. Mikro ve küçük işletmeler, faaliyetlerini sürdürmek ya da geliştirmek için, yoksul ve az gelirli kişiler ise iş kurmak ya da tüketim ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için mikrofinans hizmetlerini talep etmektedirler.

Türkiye’de mikrokredi hizmetlerine olan talebin belirlenmesi, mikrokredi uygulamalarının sağlıklı olarak değerlendirilmesi açısından önemlidir. Mikrofinans hizmetlerinin en önemlilerinden biri olan mikrokredi için tahmini talebin hesaplanmasında kullanılan yöntemlerden birisi “Hayat Standardı Yaklaşımı”dır. Ekonomik yönden zayıf olan yoksul ve az gelirli hane halkı sayısını dikkate alan “Hayat Standardı Yaklaşımı” yöntemi, Birleşmiş Milletler Sermaye Geliştirme Fonu (UNCDF) uzmanlarından Kiendel Burritt tarafından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) için 2003 yılında hazırlanan “Microfinance in Turkey” adlı sektör değerlendirme raporunda kullanılmıştır. Bu çerçevede raporda yer alan yöntemler, ulaşılan güncel veriler ışığında yeniden hesaplanmıştır. Bu yaklaşımda ekonomik yönden zayıf hane halkı sayısının tahmini olarak %30-%50’sinin mikro kredi talebinde bulunacağı varsayılmaktadır.²⁶ 2009 yılı TÜİK Yoksulluk Çalışması Sonuçları’nda belirtilen gıda ve gıda dışı yoksul fert sayısı ve ortalama hane halkı büyüklüğünün dört kişi olduğu varsayımına göre mikrokredi talep edecek kişi sayısının 956.325 kişi ile 1.593.875 kişi arasında olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 2: Hayat standardı yaklaşımına göre Türkiye’de tahmini mikrokredi talebi

Gıda ve Gıda Dışı Yoksul Sayısı-2009	Ortalama Hanehalkı Büüklüğü	Gıda ve Gıda Dışı Yoksul Hanehalkı	%30 Talep	%50 Talep
12.751.000	4	3.187.750	956.325	1.593.875

Kaynak: Kendi hesaplarımız

3.3. Türkiye’de Mikrokredi Uygulamalarına Genel Bir Bakış

Türkiye’de, dünyada uygulanan anlamda bir mikrokredi uygulaması, yakın tarihe kadar uygulama alanı bulamamıştır. Ancak, dünyadaki uygulamalar ile tam olarak örtüşmese de, ülkemizde mikro finansman

²⁶ Kiendel Burritt, "Microfinance in Turkey", http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/sector_assessments/UNCDF_TurkeyAssessment.pdf, (17.12.2008).

sayılabilecek ilk uygulamalar, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmakta olup, bu dönemde nakde sıkışan küçük esnaf, para vakıflarına başvurarak evini teminat gösterip nakdi yardım alır ve kendi evinde kira ödeyerek oturur, borcu bitince tekrar evine sahip olurdu.²⁷ Cumhuriyet döneminde ise kredi birlikleri, kooperatifler, emanet sandıkları, küçük esnafın nakit ihtiyaçlarını karşılamak için başvurabildikleri kurumlar olmuşlardır.

Bugün Halk Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası küçük ölçekli işletmelere, çiftçilere devlet destekli ucuz kredi veren finans kuruluşları olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.. Halk Bankası son dönemlerde kadın girişimcilere yönelik özel kredi tahsisini yapmaktadır. Ayrıca Garanti Bankası ve İş Bankası gibi bazı özel ticari bankalar da mikro işletmeler için özel kredi hizmetleri vermektedirler.²⁸

Dünya uygulamalarına benzer ilk mikrokredi girişimi, 2002 yılında, bir sivil toplum örgütü olan Kadın Emeğini Destekleme Vakfı tarafından kurulan “Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi”dir. Mikrokrediye ilişkin atılan ikinci adım ise, 2003 yılında modele yönelik Dünya Bankası’ndan 500 milyon dolar krediye ilaveten 130 milyon dolar bütçe ile hayata geçirilmiştir. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust (Bangladeş’teki Prof Dr. Muhammet Yunus Başkanlığındaki mikro finans kuruluşu) işbirliğiyle Diyarbakır’da 11 Haziran 2003 tarihinde “Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi” (TGMP) uygulanmaya başlanmış ve 18 Temmuz 2003 tarihinde ilk mikro kredi çekleri verilmiştir.²⁹

Ülkemizde mikrokredi ile ilgili önemli diğer bir uygulama ise İl Özel İdarelerinin uygulamalarıdır. Bu kapsamda 2005 yılında yapılan yasal düzenleme ile İl Özel İdareleri de mikrokredi uygulamakla görevlendirilmişlerdir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki mikrokredi uygulamalarının sonuçları dikkate alındığında, mikrokredi uygulaması Türkiye’deki açlık ve yoksulluk ile mücadele etmede çözüm yollarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁷ Dündar, *op. cit.*, s.23.

²⁸ Dündar, *op. cit.*, s.8.

²⁹ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, “2007 Yılı Faaliyet Raporu”, http://www.israf.org/pdf/faaliyet_raporu_2007_tr.pdf, (17.12.2008).

3.4. Mikrokredi ve Mikro Finansman Hukuki Alt Yapısı

Türkiye’de geleneksel bankacılık faaliyetleri yanında, özellikle mikrokredi ve mikro finansman hizmeti sunmak üzere hukuki altyapısı oluşturulmuş mikro finansman kuruluşlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede Türkiye’de mikrokreditinin ve mikro finansmanın uygulanmasına yönelik olarak ayrıca bir kanun taslağı hazırlanmıştır. Hazırlanmış olan "Mikro Finansman Kuruluşları Hakkında Kanun Teklifi" 23.03.2005 tarihinde TBMM’ye sunulmuş, çeşitli komisyonlarda görüşülmüş fakat sonuçlandırılmamıştır. Bu yasa teklifi, ihtiyaç sahibi mikro girişimcilere finansman sağlamak üzere faaliyette bulunacak mikro finans kuruluşlarının kuruluş, yönetim, çalışma, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasların düzenlenmesini içermektedir.³⁰

Sistemin uygulanma alanı bulabilmesi ancak hukuki alt yapının elverişli olması ile mümkündür. Bu nedenle Türkiye’de mikro kredi ve mikro finansman faaliyeti gerçekleştirebilmeye imkan veren halihazırdaki yasal altyapı aşağıda sunulmuştur.³¹

- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu: Bankalar Türkiye’de kurumsal bazda ticari mikro finansman faaliyeti yürütebilecek tek mercidir. Ancak bankacılık kanunuyla yerel veya mikro finansman amaçlı kuruluş veya işlemler tanımlanmamış olup, mikro finansman işlemleri genel bankacılık hükümlerine tabi tutulmuştur. Mikro finansman yapmak isteyen bankalar bu işlemi ayrı bir kuruluş vasıtasıyla gerçekleştirememekte ancak Şubeleri vasıtasıyla yerine getirebilmektedir.

- 90 Sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname: Bu Kararnamede faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle sürekli olarak ödünç para verme işleriyle uğraşan gerçek kişiler ile finansman ve faktöring şirketlerinin faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin hususlar yer almaktadır. Ancak bu kanunla nakit kredi verme yetkisi yalnızca ikrazatçılar olarak tanımlanan gerçek kişilere verilmiştir. Kanunda tanımlanan finansman kuruluşları ise ancak mal ve hizmet alımını kredilendirmek üzere ödünç para veren tüketici kredi şirketlerini kapsamakta olup, nakit kredi verememektedir.

³⁰ Dündar, *op. cit.*, s.25-26.

³¹ COMCEC, “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye”, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc), (17.12.2008).

- Dernekler: 2004 yılında kabul edilen 5253 sayılı Dernekler Kanunuyla derneklerin üyelerinin yiyecek, giyecek gibi zaruri ihtiyaç maddelerini ve diğer mal ve hizmetlerle kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sandık kurabilmelerine izin verilmiş ve böylece derneklerin sandıkları vasıtasıyla mikrokredi uygulayabilmelerine imkan tanınmıştır. Aynı Kanunun 21. maddesiyle yurt dışından aynî ve nakdî yardım alabilmelerinin önü açılmıştır.

- Kooperatifler: 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre kooperatifler üyelerine kredi kullanılabilmektedirler. Hali hazırda kooperatifler ülkemizde mikro kredi uygulaması yapabilecek kapasiteye sahiptirler.

- Vakıflar: Vakıflar kuruluş amaçlarına uygun olarak ticari işletme kurabilmekte ve bu işletmeler vasıtasıyla mikro finansman sağlayabilmektedirler. Örneğin, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı kurmuş olduğu Maya, Türkiye İsrâfi Önleme Vakfı ve Toplum Gönüllüleri Vakfı da mikro kredi uygulaması yapmaktadırlar.

- İl Özel İdareleri: Son çıkarılan yasal düzenlemelerden biri olan 22.02. 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununda dikkati çeken yenilik ise mikro kredi uygulamasıdır. Bu Kanunun 6. maddesinde yapılan düzenleme ile 'yoksullara mikro kredi verilmesi' konusu İl Özel İdaresinin görev alanı içerisinde yer almaktadır.³²

3.5. Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Türkiye'nin ilk mikrokredi kuruluşu olan Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi, Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV) bünyesinde faaliyet göstermektedir. Kadın Emeğini Destekleme Vakfı, 1986 yılında kadınların yaşam standartlarını ve ekonomik şartlarını iyileştirmek amacıyla, bir grup gönüllü kadın tarafından kurulmuştur. Yoksul kadınlara yönelik olarak faaliyet gösteren Vakıf, çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinin yoksul kesimlere ulaştırılması, kadınların bireysel ve kolektif girişimcilik kapasitelerinin desteklenmesi, kadınların ekonomik güçlerinin artırılması, afet bölgelerinin kalkındırılması gibi amaçlara yönelik olarak programlar düzenlemektedir.

³² Asuman Altay, "Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı", http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf, (17.12.2008).

Vakıf deneme amaçlı bir projeye 1995-1997 yılları arasında mikro kredi uygulamasını gerçekleştirmiştir. Pilot proje niteliğinde verilen bu kredilerin geri dönüş oranı %98 olarak gerçekleşmiş ve bu kredilerle pek çok kadın ekonomik hayata aktif olarak katılma imkanı elde etmiştir.³³

Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi'nin başlangıç fonu 1 milyon dolar olup, bu miktarın yarısı bağış yarısı ise koşullu kredi şeklinde yerli ve yabancı bağış ve fon kuruluşlarından sağlanmıştır. Kredinin koşulları Maya tarafından yerine getirildiği için 2005 yılı itibariyle koşullu kredi de bağışa dönüşmüştür. 2002 yılının Haziran ayında Kocaeli'nde faaliyetlerine başlayan Maya, Haziran 2003 tarihinde İstanbul'da, Ağustos 2004'de Düzce'de, Kasım 2005'te Sakarya'da ilk mikrokredileri vermeye başlamıştır.

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı'nın iktisadi işletmesi olan Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi, merkezi bir organizasyon yapısına sahiptir. Tüm faaliyetler program direktörüne bağlı olarak yürütülmektedir. Program direktörüne bağlı olarak faaliyet gösteren üç birim bulunmaktadır. Bunlar, şube müdürü, muhasebe ve finans sorumlusu ve operasyon ve eğitim sorumlusudur. Saha sorumluları ise şube müdürüne bağlı olarak çalışmaktadırlar.³⁴ Vakıf ve vakfin işletmesi Maliye Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetimine tabidir. Bununla birlikte, Maya fon aldıkları bağışçı kuruluşa her üç ayda bir, mali müşavirlikler tarafından hazırlanmış, finansal raporlama yapmaktadır.

Maya kendi işini yapan kadınlara kredi sağlamaktadır. Kadın mikro girişimciler genellikle dar gelirli grup içinde yer almaktadırlar. Yaptıkları işler ticaret (%66), üretim (%26) ve hizmet (%8) sektörlerinde odaklanmakta ve küçük yiyecek işleri, evden satış, giysi dikişi/tamiri, el işleri ve kuaförlük gibi işleri içermektedir. Çoğunluğu (%74) ev temellidir; geri kalanlar da semt pazarlarında, sokak tezgâhlarında ya da kendilerine ait olan veya kiraladıkları küçük dükkânlarda çalışmaktadırlar. Bu kadınlar, iş alanlarını geliştirmek, sabit varlıklar satın almak ya da işletme maliyetleri için finansmana ihtiyaç duymaktadırlar. Ulaşılabilir kredi kaynakları, ürün için kredi veren ve toptancılar ya da bankalar tarafından kayıtlı işlere verilen ya da en azından kefile verilen 1 milyar TL ve üzerindeki ihtiyaç/tüketici

³³ İstanbul Ticaret Odası, *Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*, s.90.

³⁴ İstanbul Ticaret Odası, *ibid.*, s.91.

kredilerinden oluşmaktadır. Oysa mikro girişimcilerin büyük çoğunluğu (%80) kayıtlı değildir ya da kefil bulamamaktadırlar.³⁵

Maya, ekonomik olarak aktif olan ancak bankaların talep ettiği koşulları ve teminatları sağlayamadığı için finansal hizmetlere ulaşamayan dar gelirli kadınları hedeflemektedir. Bu sebeple geleneksel teminat sisteminin yerine kadınlar arasındaki dayanışmanın temel alındığı "Dayanışma Grupları"na kredi vermektedir. Her üyenin kendi borcuyla beraber diğer üyelerin borcundan da sorumlu olduğu bu Dayanışma Grupları, hem Maya'ya bir tür sosyal teminat sağlayarak riskini azaltmakta, hem de kadınların sorunlarını paylaşmaları ve birbirlerine destek olmaları için bir zemin sağlayarak toplum içindeki dayanışmayı güçlendirmektedir.³⁶

Maya tarafından sağlanan kredi koşullarına bakıldığında krediler 3-10 kadından oluşan Dayanışma Grupları'na verildiği görülmektedir. İlk kredi meblağı en az 100, en fazla 900 TL'dir. Krediler 3-12 ay vadeli ve ödemeler aylık olarak yapılmaktadır.³⁷

Maya, 2010 yılsonu itibarıyla 1.777 müşteriye ulaşmış durumdadır. Verilen kredi sayısı 824.530 dolara yükselmiş, ortalama kredi tutarı da 221 dolardan 464 dolara yükselmiştir.³⁸

Tablo 3: Maya mikro ekonomik destek işletmesi temel göstergeleri

	2002	2005	2010
Aktif Borçlu Sayısı	37	1.301	1.777
Kredi Bakıyesi \$	8.183	436.890	824.530
Ortalama Kredi Tutarı \$	221	336	464

Kaynak: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı Maya Mikro Finans İşletmesi, <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=borc-verme-metodolojisi>, (:20.09.2011)

3.6. Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi

Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi (TGMP), Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA), Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bank işbirliği ile Diyarbakır'da 11 Haziran 2003 tarihinde başlatılmış ve projenin ilk kredileri

³⁵ MAYA, "Mikro Finans", <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=mayanin-hedef-kitlesi>, (20.09.2011).

³⁶ MAYA, "Mikro Finans", <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=borc-verme-metodolojisi>, (20.09.2011).

³⁷ MAYA, ibid.

³⁸ MAYA (Foundation for the Support of Women's Work - Maya Enterprise for Microfinance), <http://www.mixmarket.org/mfi/maya/data>, (20.09.2011).

18 Temmuz 2003 tarihinde altı kişiye verilmiştir. Esas olarak Bangladeş örneği uygulanmaktadır. Projenin amacı, yoksulun yoksulu olarak nitelendirilen insanlara, özellikle kadınlara, gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları için kendi işlerini kurmalarına yönelik küçük miktarlı kredilerin sunulması olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, yoksulların küçük birer işletme sahibi olmaları sağlanarak yoksulluğun ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Söz konusu proje 2010 yılı itibariyle 70 şubeye ulaşmıştır.³⁹

TGMP, Grameen Bank'ın yöntemlerini uygulayarak "yoksulun yoksulu" olarak nitelenen kesime ulaşmayı hedeflediğinden, kredi özellikleri ve kredi verme süreci Grameen Bank ile benzerlik göstermektedir. Mikrokredi alabilmek için kırsal kesimde toprağı olmamak veya herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmaması gerekmektedir.

TGMP'nin ana hedef kitlesi, maddi sıkıntı içinde olan yoksul kadınlar olup, ailelerinin geçimine katkı sağlamaları için desteklenmektedir. Beş kişilik gruplar oluşturan yoksul kadınların mutlaka aldıkları mikrokrediyi kullanarak gelir getirici bir faaliyette bulunmaları ve haftalık geri ödemelerle taksitlerini ödemeleri istenir. Grup üyelerinin uyması gereken kurallar vardır. Üyelerin birbirini tanımaları ve birinci dereceden akraba olmamaları istenir. Örneğin, aynı grup içinde anne ve kızlarının bulunması istenmez. Grup üyelerinin aynı mahalle veya köyde yaşaması gerekmektedir.⁴⁰

Proje aynı zamanda tasarruf alışkanlığının oluşturulmasına da hizmet etmektedir. Üyeler, her hafta yapılan haftalık toplantılarında 1 TL gönüllü tasarruf parası vermeleri konusunda teşvik edilirler. Gönüllü tasarruf programı üyelerin haftada yalnızca 1 TL vererek, beklenmedik zamanlarda ortaya çıkabilecek sağlık ve eğitim gibi giderler ile acil ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlamaktadır.⁴¹

TGMP, kredi verilmesi ve tahsilâtında Grameen Kredilendirme Sistemini uygulamaktadır. Bir TGMP üyesi genellikle temel kredi ile sistemden kredi almaya başlar. Kredinin süresi bir yıl olup, haftalık geri ödemeler bazında tahsilât yapılır. Verilen kredinin miktarı, kredi alacak olan yoksul kadının çalışma kapasitesi ve kredi kullanılacak çalışma alanı belirlenmektedir. TGMP'de verilen ilk kredi miktarı 100 TL ile 700 TL

³⁹ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, "2010 Yılı Faaliyet Raporu", http://tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/2010faaliyetraporu.pdf, (20.09.2011).

⁴⁰ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, ibid.

⁴¹ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, op. cit.

arasında değişir. Söz konusu kredi miktarı her yıl kredi alanın performansına bağlı olarak her yıl artırılabilir.

TGMP'de ana kredi çeşidi "Temel Kredi"dir. Yaptığı işte başarılı olmuş ve istikbal vadeden yoksullara verilen "girişimci kredisi" ile toplumda en zor durumda olan dilencilere verilen "mücadeleci vatandaş kredisi" yoksulların hayvan yetiştiriciliği yapması için "hayvancılık kredisi" sera ve bilumum toprak yetiştiriciliği yapması için "mikrosera kredisi" olmak üzere beş çeşit kredi verilmektedir. Üye hizmet bedelleri için alınan kredi üzerinden %15 hizmet bedeli kesilmekte, anapara ve hizmet bedeli 46 haftada geri ödenmektedir.⁴²

TGMP, 2010 yılı itibariyle 10.649 gruba ve 42.306 üyeye sahip olup, 2.906 merkezde faaliyet göstermektedir. 2010 yılı itibariyle 74.22.621 TL kredi dağıtılmış ve söz konusu kredilerin geri dönüş oranı %100 olarak gerçekleşmiştir.⁴³

3.7. İl Özel İdareleri

Diyarbakır'da yoksul kadınlara yönelik olarak uygulamaya geçirilen mikrokredi projesine valilikler kanalı ile devletin destek vermesi ve gerek kredilerin geri ödenmesindeki disiplin ve gerekse ortaya çıkan yaşam kalitesindeki iyileşmeler projenin yayılmasına yol açmıştır. 22.02. 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesi ile getirilen düzenleme sonucunda "yoksullara mikro kredi verilmesi" İl Özel İdarelerinin görev alanı içerisinde düzenlenmiştir. Birçok valilik Mikrokredi Projesi ile ilgili gerekli düzenlemeleri ve uygulamaları yapmıştır. İl Özel İdarelerinin mikrokredi uygulamaları konusunda veri eksikliği bulunmakla birlikte bu konuya önem verdikleri, düzenlemiş oldukları yönergelerden anlaşılmaktadır. Bu yönergeler, Grameen Mikrokredi Projesi uygulamasına benzer hususlar içermektedir.⁴⁴ İl Özel İdarelerinin çoğunun Türkiye İsrافی Önlleme Vakfı ile Grameen Mikrokredi Projesi kapsamında yoksullara mikro

⁴² Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, "2010 Yılı Bağımsız Denetçi Raporu", http://www.tgmp.net/dowland/TGMP1210_mali_tablolar.pdf, (20.09.2011).

⁴³ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, "2011 1.Haftalık Rapor", <http://www.tgmp.net/finansal.html>, (20.09.2011).

⁴⁴ Düzce Valiliği, "Yoksullara Mikrokredi Verilmesi Yönetmeliği", http://www.duzceilozelidareleri.gov.tr/default_B1.aspx?id=7, (20.09.2011); Bilecik Valiliği, "Yoksullara Mikrokredi Verilmesi Protokolü", <http://www.bilecikozelidareleri.gov.tr/haber.asp?HIId=28>, (20.09.2011).

kredi projesini gerçekleştirdikleri ve bu amaçla İl Özel İdarelerinin bu Vakfın hesaplarına ödenek aktardıkları İl Genel Meclisi kararlarından ve Vakıf mali tablolarından anlaşılmaktadır. Bu bilgiden hareketle İl Özel İdarelerinin aktardığı ödeneklerle birlikte Türkiye Grameen Mikro kredi Projesinde 42.306 kişiye ulaşılmıştır.⁴⁵

4. SONUÇ

Türkiye'de sadece belirli vakıfların ve son yıllarda da İl Özel İdarelerinin yürüttüğü mikro kredi uygulamalarında başarılı bir deneyim yaşanmıştır. Kredi geri dönme oranının %100 gibi memnuniyet verici düzeyde olması, gelecekte mikro kredi uygulamasının genişletilmesi için umut vermektedir.⁴⁶

Ülkemizde yaklaşık 1 milyon ile 1,5 milyon arasında tahmin edilen mikro finans müşteri potansiyeli ciddi boyutlarda olmasına karşın, bu kesime yönelik hizmet sunan kuruluşlar ve bu hizmetten yararlananların sayısı çok sınırlı kalmıştır. En eski ve güçlü mikro kredi uygulamalarını yürüten Maya ve Grameen Mikro kredi Projesinin ulaştığı üye sayısı ancak 45.000 civarındadır. Bu sayının içinde İl Özel İdarelerinin Grameen Mikro kredi projesine yaptıkları maddi destekler sonucu ulaşılan üyeler de dahildir.

Bu çerçevede mikro kredi uygulamalarının sadece birkaç sivil toplum aracılığıyla ancak potansiyel talebin çok küçük bir kesimine ulaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak potansiyel talebin büyüklüğü ile mikro finans kapsamında ürün sunan formel ve yarı formel kuruluşların bugüne kadar ulaşılabildikleri müşteri ölçeği ve kullandıkları fon miktarı birlikte değerlendirildiğinde, mikro kredinin gerek talep yönü gerekse arz yönü itibarıyla gelişme potansiyeli taşıdığı ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan, ülkemizde halen mikro finans kuruluşlarına ilişkin bir düzenleme çerçevesi bulunmamaktadır. 2003 yılı içerisinde BDDK tarafından hazırlanan ve yasalaşmak üzere yetkili kurumlara iletilen "Mikro

⁴⁵ Türkiye Grameen Mikro kredi Programı, "Mali Tablolar", http://www.tgmp.net/dowland/TGMP1210_mali_tablolar.pdf 20.09.2011, (20.09.2011), Ordu İl Özel İdaresi, "İl Genel Meclisi Kararı", http://www.orduozelidare.gov.tr/dosyalar/pdf/il_genel_meclisi/kararlari/2011/02_su_bat/2011-012-M.pdf, (20.09.2011).

⁴⁶ COMCEC, "Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları ve Türkiye", [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc), (17.12.2008).

Finans Kuruluşları Hakkında Kanun Tasarısı” ile sektöre ilişkin düzenleme çerçevesi oluşturma çabaları başlamıştır. Yasal altyapının biran önce kabul edilmesi ve ticari bankaların mikro kredi konusunda bilgilendirilerek bu konuya kaynak ayırmalarının sağlanması öncelikli olarak yapılmalıdır.

Ülkemizde gelir düzeyi düşük hane halkının finansal sisteme katılımının yetersiz olduğu dikkate alındığında, mikro finans sektörünün gelişiminin yoksullukla mücadele ve istihdamın artırılmasında önemli bir açılım sağlayabileceği düşünülmektedir.

Son yıllarda artan bir hızla yoksullukla mücadele yöntemi olarak sunulan mikro finansman yaklaşımının yoksulluğun azaltılmasında tek başına bir çözüm olamayacağı ileri sürülebilir. Bu çerçevede, yoksullukla mücadelede mikrokredi ve mikrofinansman modellerinden büyük beklentiler içinde olmak çok doğru olmayacaktır. Ancak, mikro finansman programlarının, yoksulluğun azaltılmasında ve ekonomik büyüme ile sosyal gelişmeye ilişkin rakamların olumlu etkilenmesinde önemli bir paya sahip olduğu birçok ülke uygulamasında görülmektedir. Buna ilaveten bu programların en azından bir şeyler yapabilme gücü ve isteği hisseden yoksul insanlara ve özellikle kadınlara bazı ekonomik ve sosyal fırsatlar sunacağı konusunda tereddüt oluşturmamaktadır.

KAYNAKÇA

Altay, Asuman, “Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı”, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/510/Sayi_510_Makale_03.pdf, (17.12.2008)

Akgül, Aziz , "Türkiye'de Mikrokredi Uygulaması", <http://www.israf.org/pdf/mikrokredi.pdf>, (17.12.2008)

Bilecek Valiliği, ”Yoksullara Mikrokredi Verilmesi Protokolü”, <http://www.bilecikozelidare.gov.tr/haber.asp?HIId=28> (20.09.2011)

Bilen, Ömer, *Bölgesel/Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Önergeler*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2003.

Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri 2011 Raporu, http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/MDG_Report_2011_En.pdf, (20.06.2012)

Burritt, Kiendel, "Microfinance in Turkey", http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/sector_assessments/UNCDF_TurkeyAssessment.pdf, (19.12.2008)

COMCEC, “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye”, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc) (17.12.2008)

Dolun, Leyla, *Mikro Finansman*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, Ankara 2005.

Dündar, Ozan, *Mikro Finansman*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, Ankara 2007.

Düzce Valiliği, “Yoksullara Mikrokredi Verilmesi Yönetmeliği”, http://www.duzceilozelidaresi.gov.tr/default_B1.aspx?id=7 (20.09.2011)

Grameen Bank, Monthly Report, http://www.grameen.com/index.php?option=com_content&task=view&id=453&Itemid=527, (20.09.2011)

İstanbul Ticaret Odası, *Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*, İTO Yayın No:2004-32, İstanbul 2004.

MAYA, “Borç Verme Metodolojisi”, <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=borc-verme-metodolojisi>, (20.09.2011)

MAYA, “Hedef Kitle”, <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=mayanin-hedef-kitlesi>, (20.09.2011)

Ordu İl Özel İdaresi, “İl Genel Meclisi Kararı”, http://www.orduozelidare.gov.tr/dosyalar/pdf/il_genel_meclisi/kararlari/2011/02_subat/2011-012-M.pdf, (20.09.2011),

Öner, Emine, *Mikrofinans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

The State of the Microcredit Summit Campaign Report, <http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2011.html>, (20.09.2011)

TÜİK, “Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı”, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, (20.09.2011)

TGMP, “2007 Yılı Faaliyet Raporu”, http://www.israf.org/pdf/faaliyet_raporu_2007_tr.pdf, (17.12.2008)

TGMP, “2010 Yılı Faaliyet Raporu”, http://tgmp.net/dowland/Yillik_yillik_faaliyet/2010faaliyetraporu.pdf, (20.09.2011)

TGMP, “2010 Yılı Bağımsız Denetçi Raporu”, http://www.tgmp.net/dowland/TGMP1210_mali_tablolar.pdf, (20.09.2011)

TGMP, “2011 1. Haftalık Rapor”, (Erişim) <http://www.tgmp.net/finansal.html> (20.09.2011)

TİSVA, “Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Konferansı”, <http://www.israf.org/pdf/konferans.pdf>, (17.12.2008)

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2012 Cilt 14 Sayı 2 (33-54)

Yunus, Muhammet, *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*,
Doğan Yayıncılık, İstanbul 2003.